

การศึกษาวิเคราะห์ภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระสมปอง จันทมโม(แช่เฮง)

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาวิเคราะห์ภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นวิจัยเชิงเอกสาร โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือเพื่อศึกษาความเป็นมาของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณลักษณะของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยการศึกษาจากเอกสารแล้วนำมาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ก่อนการเกิดขึ้นของภิกษุในพระพุทธศาสนา ได้มีนักบวชในชมพูทวีป ดำรงชีวิตแบบอิสระออกจากเรือนเพื่อแสวงหาสัจจะธรรมและได้เผยแผ่แนวคิดคำสอนของสำนักตนสู่สังคมโดยพึ่งพาอาศัยการอุปถัมภ์จากผู้อื่น ภิกษุในพระพุทธศาสนานั้นพัฒนาต่อจากนักบวชอิสระในสังคมอารยันดั้งเดิมภายใต้วัฒนธรรมของพราหมณ์-ฮินดู เดิมภิกษุในพุทธศาสนามีกลุ่มเดียวภายหลังได้พัฒนาออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่คือ นิกายเถรวาท และนิกายมหายาน

คุณลักษณะของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท ดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายและสันโดษ เข้มงวดในข้อวัตรปฏิบัติเพื่อความอิสระหลุดพ้น ส่วนภิกษุสายมหายานยึดมั่นในอุดมการณ์ของพระโพธิสัตว์ ลักษณะภายนอกของภิกษุเถรวาทในชีวิตส่วนตัวเน้นการปฏิบัติขัดเกลาร่างกายให้เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยศีล การดำรงชีวิตในกรอบของสงฆ์เน้นการดำรงชีวิตตามกรอบพระธรรมวินัย และการดำรงชีวิตร่วมกับสังคมเน้นการดำรงชีวิตอยู่โดยอาศัยศรัทธาจากผู้นับถือ เป็นกัลยาณมิตรที่ดี ลักษณะภายในของภิกษุเถรวาท ภิกษุนั้นต้องเป็นผู้ที่ประกอบไปด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา คุณค่าของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท วิเคราะห์ได้ว่า การดำรงชีวิตเพื่อได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ถือเป็นคุณค่าแท้ ส่วนการได้รับยกย่องเทิดทูนบูชาเป็นปูชนียบุคคลถือเป็นคุณค่าเทียม

คุณค่าในมิติของศีล วิเคราะห์ได้ว่า ด้านการปฏิบัติตนเองคือ การพัฒนาตนเองเพื่อเป็นผู้เลิศและประเสริฐ ด้านเกี่ยวข้องกับสังคมเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นที่ยึดเหนี่ยวสร้างความสงบสุขสู่สังคม คุณค่าในมิติของจิตใจวิเคราะห์ได้ว่า เป็นผู้ มีจิตใจที่เป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลส

ปราศจากความเศร้าหมอง ตั้งอยู่ในกุศลอยู่อย่างสุขสบายและไม่เป็นโรคทางใจคุณค่าในมิติของ
ปัญญา วิเคราะห์ได้ว่า เป็นผู้เข้าใจสัจจะธรรม คิดอย่างถูกต้องและมีเหตุผล

ABSTRACT

Thesis title: A Study in Theravada Buddhist monk . Is a research document has 3 objectives : (1) to study the history of the monks in Theravada Buddhism (2) to analyze the characteristics of the monks in the Theravada and (3) to analyze the value of a monk in Buddhism. doctrine The study of documents were analyzed . The results showed that the Before the emergence of a monk in Buddhism. Have a Friar in the Indian subcontinent living freely out of the house to seek truth, justice and the teachings of the missionaries and their ideas to society. The dependence on the patronage of others. In Buddhism , the development of independent ecclesiastical society under the traditional culture of the Aryan Brahmins - Hindu . Buddhist monk in the same group later developed into 2 groups Theravada and Mahayana .

Feature of the monk in Theravada Buddhism . Live simply and in strict monastic seclusion for freedom liberation . The late Mahayana Buddhist Bodhisattva ideologically . Appearance of Theravada monks in their personal lives on their own practice as a refined , full of blessing . Living in the disciplines focused on life within the given discipline. And social life with an emphasis on live by the faith of Anglicans. A great goodwill Characteristics of the Theravada Buddhist Priests must be comprised of the precepts , meditation and wisdom.

Value of monks in Theravada Buddhism. Analyze that Life is to have attained the saint holding a genuine value. To be regarded as a valuable precursor reverent artificial. Values in Dimension 's blessing Analyze that Practice self- Development to be excellent and sublime. Related to the society as a role model and as a way to

create a peaceful society. Values in a dimension of mind Analysis as the mind is meditation. Virgin no passion, no regrets. Ideally located in the charity and not a mental illness. The dimensions of intelligence value Analyze that A fair understanding of truth Think properly and logically.

๑. บทนำ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้เกิดขึ้นจากความสนใจที่จะศึกษาความเป็นมา คุณลักษณะ และคุณค่าของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อการเข้าใจในความเป็นภิกษุตามหลักที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้ และเพื่อดำรงพระธรรมวินัยให้มีความมั่นคงอันจะเป็นการเสริมสร้างฐานความรู้ด้านการปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อให้เห็นคุณค่าของการได้มาเป็นพระสาวก และได้พัฒนาจิตใจเป็นผู้มีปัญญา

๒. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาความเป็นมาของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาคุณลักษณะของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาคุณค่าของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยแบบใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับการศึกษาโดยมีวิธีการศึกษาใน ๓ รูปแบบคือ ๑) การศึกษาในเชิงเอกสารเพื่อค้นหาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับความเป็นมา คุณลักษณะ และคุณค่าของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) นำความรู้ที่ได้ศึกษามาวิเคราะห์ข้อมูล และ ๓) นำข้อมูลที่เกิดจากการวิเคราะห์ไปเรียบเรียงตามวัตถุประสงค์

๔. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทเกิดขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดดั้งเดิมคือ ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เมื่อมีผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและได้ขออุปสมบทเป็นพระสาวกของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงเรียกพระสาวกว่าภิกษุ และได้กำหนดข้อปฏิบัติเพื่อการเป็นภิกษุในทัศนะของพระพุทธเจ้าและเพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายเรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือทางสายกลางคือ การไม่ยึดถือที่สุดทั้ง ๒ ทางได้แก่ อัตตakilมณานุโยค คือ การประกอบตนเองให้ลำบากเกินไป กามสุขัลลิกานุโยค คือ การพัวพันในกามและในความสุขสบายแต่พระพุทธเจ้าได้ทรงกำหนดหลักทางสายกลางนี้ไว้อย่างชัดเจนเรียกว่า อริยมรรคมีองค์ ๘ ผู้ที่มาอุปสมบทเป็นภิกษุสาวกของพระพุทธเจ้าปฏิบัติขัดเกลาดตนเองตามระเบียบวินัยที่พระพุทธเจ้าบัญญัติขึ้น จะทำให้เป็นผู้บรรลุธรรมชั้นสูงคือ เป็นพระอรหันต์เข้าสู่พระนิพพาน แม้ภิกษุบางรูปจะยังไม่บรรลุธรรมชั้นสูง แต่ก็เป็นผู้ควรแก่การรับทักษิณาทาน และเป็นเนืองนาบุญของโลก

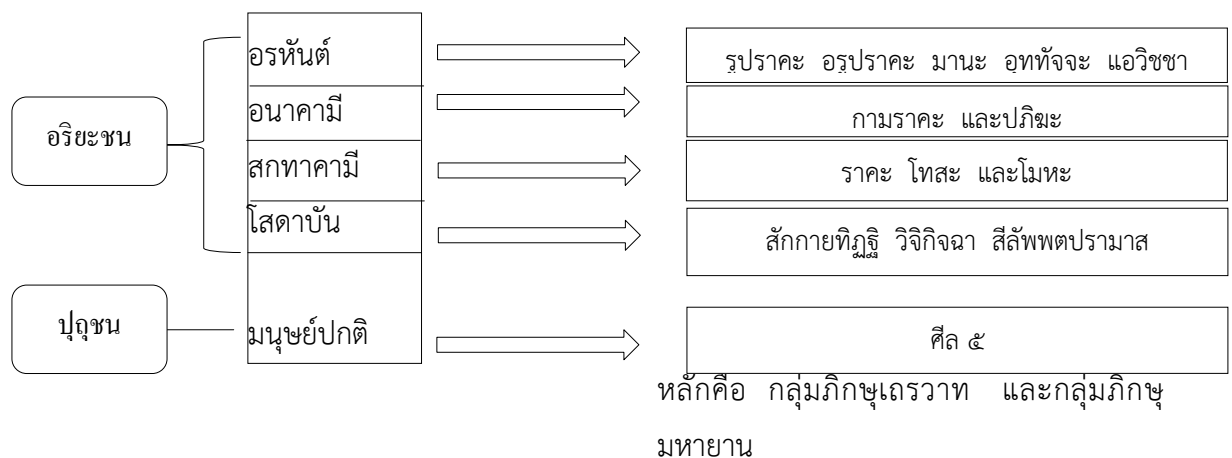
ผลการศึกษาความเป็นมาของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า นักบวชในสมัยชมพูทวีป ออกบวชเพื่อแสวงหาความสุขทางใจโดยการออกจากเรือนดำรงชีวิตอยู่ด้วยการอาศัยผู้ที่มีความศรัทธาเลื่อมใสอุปถัมภ์ ภิกษุในทางพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) พระเสขะ คือภิกษุที่เป็นผู้ยังต้องศึกษาอริสสีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา อันได้แก่ ๑. พระโสตาบัน คือ ผู้ถึงกระแส คือเข้าสู่มรรค เดินทางถูกต้องอย่างแท้จริง หรือปฏิบัติถูกต้องตามอริยมรรคอย่างแท้จริง แล้วเป็นผู้ทำได้บริบูรณ์ในชั้นศีล ทำได้พอประมาณในสมาธิ และทำได้พอประมาณในปัญญา ละสังโยชน์ได้ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส ๒. พระสกทาคามีคือผู้กลับมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวก็จะกำจัดทุกข์ได้สิ้น เป็นผู้ทำได้บริบูรณ์ในชั้นศีล ทำได้พอประมาณในสมาธิ และทำได้พอประมาณในปัญญา นอกจากละสังโยชน์ ๓ ข้อต้นได้แล้ว ยังทำราคะ โทสะ และโมหะ ให้เบาบางลงด้วย ๓. พระอนาคามี คือผู้จะบรรลุนิพพานในที่ผู้เกิดขึ้น ไม่เวียนกลับมาเกิด

อีก เป็นผู้ทำได้บริบูรณ์ในศีล ทำได้บริบูรณ์ในสมาธิ แต่ทำได้พอประมาณในปัญญา ละสังโยชน์ได้อีก ๒ ข้อคือ กามราคะ และภริษะ (รวมเป็นละสังโยชน์เบื้องต้นได้ครบ ๕ ข้อ)

๒) พระอเสขะ คือ ภิกษุที่เป็นผู้ไม่ต้องศึกษา เพราะเป็นผู้รู้ชัด เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญาในอินทรีย์ ๕ ประการ และอินทรีย์ ๖ อันได้แก่ พระอรหันต์ คือ ผู้ที่ทำลายกิเลสได้แล้ว เป็นผู้สิ้นอาสวะ เป็นผู้ทำได้บริบูรณ์ในสิกขาทั้งสามคือ ศีล สมาธิ ปัญญา ละสังโยชน์เบื้องต้นได้ทั้งหมดทั้ง ๕ ข้อ (รวมเป็นละสังโยชน์หมดทั้ง ๑๐) คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุททัจจะ และอวิชชา

แผนภูมิอริยชนแสดงระดับสาวกของพระพุทธเจ้า

พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล ภิกษุพระสาวกมีอยู่กลุ่มเดียวภายใต้การนำของพระพุทธเจ้า หลังจากพระพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพานพระสาวกได้แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม

ผลการศึกษาคุณลักษณะของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า ภิกษุสายเถรวาทนั้นดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายและสันโดษ ปฏิบัติขัดเกลาก่อนตนเองให้เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยศีล และบรรลุป่าหมายตามที

พระพุทธเจ้ากำหนดไว้ โดยอาศัย

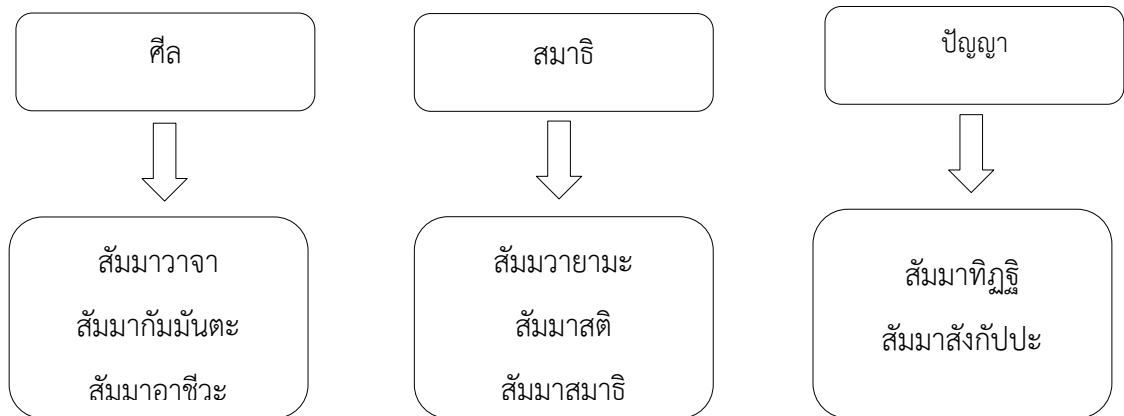
กรอบของสงฆ์ คือ พระธรรมวินัยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเองให้บรรลุถึงเป้าหมาย เป็นข้อตกลงร่วมกันที่จะช่วยให้อารมณ์ประเพณีอันดีงาม ตลอดจนทั้งความสงบเรียบร้อยแห่งหมู่คณะภิกษุใดพึงปฏิบัติได้ย่อมอยู่ร่วมกันในหมู่คณะได้อย่างผาสุก ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการบิณฑบาต และมีหน้าที่คอยแนะนำสั่งสอนวางรากฐานอันดีงามให้กับสังคม โดยการ แสดงธรรม เป็นกัลยาณมิตรที่ดีคอยแนะนำตักเตือนในสิ่งที่ถูกต้องดีงามเพื่อเป็นการปิดกั้นอกุศลที่จะเกิดขึ้นกับผู้คนในสังคม ประพฤติถูกต้องดีงาม ไม่ผิดระเบียบวินัย ไม่ผิดศีลธรรม มีความตั้งมั่นแห่งจิตอันแน่วแน่สงบนิ่งและเป็นผู้มีความรอบรู้ รู้ทั่ว เข้าใจ รู้ซึ่งแห่งตลอดแห่งธรรม

ผลการศึกษาคุณค่าของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า คุณค่าแท้ คือ การบรรลุเป็นพระอรหันต์ ไม่มีกิเลส สมบูรณ์ด้วยพรหมจรรย์ เข้าถึงซึ่งพระนิพพาน อันคือความสุขที่เป็นนิรันดร์ คุณค่าเทียม คือ ภิกษุนั้นเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนอบายของของโลกได้รับการยกตนให้พ้นจากฐานะเดิมและเป็นผู้ควรแก่การเคารพบูชาคุณค่าในมิติของศีล คือ การดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย พัฒนาตนเองให้เป็นผู้ประพฤติดีทางกาย ทาง

วาจา และทางใจ เผยแผ่คุณงามความดีที่ผ่านการขัดเกลาตนเองเพื่อมุ่งพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจช่วยชี้หนทางอันสว่างคือปัญญา มุ่งสร้างความสงบสุขสู่สังคม โดยการแสดงธรรม และพัฒนาการมาตั้งสำนัก โรงเรียนเพื่อใช้สำหรับศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา คุณค่าในมิติของจิตใจคือ เป็นผู้ที่มีจิตใจเมตตา มีจิตใจที่บริสุทธิ์ปราศจากความขุ่นมัว ไม่เป็นโรคทางใจที่นำไปสู่ความทุกข์คุณค่าในมิติของปัญญา คือ ภิกษุเป็นผู้มีปัญญานำมาคิดอย่างถูกต้องและมีเหตุผล เป็นสิ่งที่ทำให้อาสวาทะให้สิ้นไป สามารถข้ามพ้นความเวียนว่ายตายเกิดและเข้าสู่พระนิพพาน

ผลการศึกษาที่พบว่า แม้ภิกษุจะเกิดขึ้นภายใต้แนวคิดเดิมของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู แต่ ข้อวัตรปฏิบัติก็ไม่ได้เหมือนกันแบบอย่างของต้นแบบ ในการออกบวชแม้จะเป็นเหมือนกันคือการออกจากเรือนแสวงหาความสุขทางใจ แต่การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความสุขทางใจนั้นแตกต่างกัน คือ ในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู มุ่งเน้นการปฏิบัติตนให้ลำบาก และการพึงพอใจอยู่กับความสุข แต่ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ดำรงชีวิตอยู่ในทางสายกลาง คือ ไม่ลำบากเกินไป และอย่าเพลิดเพลินติดอยู่ในกามคุณ ให้ปฏิบัติตามหลักของอริยมรรค มีองค์ ๘ ประการ ซึ่งสามารถย่อสรุปได้ ๓ อย่างคือ ศีล สมาธิ และปัญญา ตาม

แผนภูมิการสงเคราะห์องค์ธรรม ๘ ประการ คือ

๕. ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาโดยภาพรวมพบว่าการดำรงชีวิตแบบภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท

นั้นสามารถนำไปสู่เรียนรู้ที่สามารถพัฒนาจิตใจ พัฒนาปัญญาของบุคคลให้ก้าวหน้า และพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสมได้ตามของหลักพุทธธรรมและหลักการตามธรรมชาติดังนั้นการปฏิบัติตนตามหลักที่พระพุทธเจ้าบัญญัติย่อมไว้อย่างเป็นผู้นำสู่ความเจริญและสามารถปฏิบัติในทุกกาลเวลาโดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. องค์กร สถาบันหรือสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ควรจะร่วมมือช่วยกันเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้พุทธศาสนิกชนตลอดจนบุคคลทั่วไปได้ทราบและเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวความสำคัญของภิกษุในทางปฏิบัติว่ามีผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร โดยประชาสัมพันธ์ทางสื่อโทรทัศน์

เว็บไซต์ วิทยุ เพื่อเป็นศูนย์รวมในการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมของภิกษุ

๒. จากผลการศึกษาที่พบว่าการดำรงชีวิตของภิกษุนั้นอยู่อย่างเรียบง่ายและสันโดษดังนั้นจึงควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่กลุ่มชนที่ไม่ใช่เฉพาะคนไทยเพื่อให้คนต่างชาติได้มีโอกาสศึกษาการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย แต่เต็มไปด้วยความสุขที่เกิดขึ้นทางใจ ซึ่งเสนอได้ตามความเหมาะสม

๓. ภิกษุสาวกใดที่ปฏิบัติขัดเกลาร่างกายได้อย่างสมบูรณ์ทางผู้ปกครองบ้านเมืองควรให้ความสำคัญ นำเสนอวิถีชีวิต คุณความดีหรือวัตรปฏิบัติ ให้ประชาชนได้มีโอกาสศึกษามากยิ่งขึ้นเช่น หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต แม้ท่านจะมรณภาพแล้ว แต่ความดีของท่านยังคงอยู่ ควรเผยแพร่ความดีของท่านอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้รุ่นต่อไปได้ใช้เป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหลักธรรมวินัย

๔. จากผลการศึกษาที่พบว่า ภิกษุแบ่งออกเป็น ๒ นิกาย ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดของผู้นับถือในแต่ละนิกายองค์กรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาควรร่วมมือร่วมใจแสดงพลังให้ผู้นับถือต่างจากพระพุทธศาสนาได้เห็น แม้จะต่างนิกายแต่ก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อบรรลุพระสัทธรรมและดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง

๕. บางสำนักที่ได้จัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่เน้นพระภิกษุและสามเณร ควรให้การศึกษามากกว่าแต่ภิกษุและสามเณร แม้ผู้เป็นฆราวาส ๘ ก็น่าจะมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในทางปริยัติธรรม เพื่อเพิ่มความศรัทธาและเข้าใจในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น